ئەمریکا و ئەنفال

نووسینی: سەمانسا پاوەر
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: بەختیار کەریم

بەشی بیستەم

"ڕاست بوو کە ئەمریکا لە شەڕدا بوو لەگەڵ عیراق، بەڵام ئەم شەڕە هەرگیز ئەمریکای ناچار نەکردبوو کە کار لەگەڵ کورددا بکات."

"لە کۆبوونەوەیەکی ڕێکخراوە مرۆییەکاندا کە چل تا پەنجا ڕێکخراو ئامادەی بوون، گاڵبرێس تەقیەوە و وتی: "ئایا ئێوە پێشنیاری ئەوە دەکەن کە دەستەیەک سویدیی بێچەک لە خاڵەکانی ناندانا، دەتوانن دڵنیایی پێویست بە کوردان ببەخشن کە لەو چیایانە بێنە خوارێ و ڕووبەڕووی پیاوێک ببنەوە کە سەرۆکەکەی ئێمە بە هیتلەری شوبهاندوە؟ پێموایە پێشنیارەکەی ئێوە بۆ کێشەی (ئاوشویتز) ئەوە دەبوو کە دەستەبەری ژمارەیەک کیژی سویدیی شۆرت لەبەر بکەن بۆ ئەوەی خۆراک بدەن بە جولەکەکان!"

سەمانسا پاوەر لەم کتێبەدا

ڕاپەڕینی کوردان

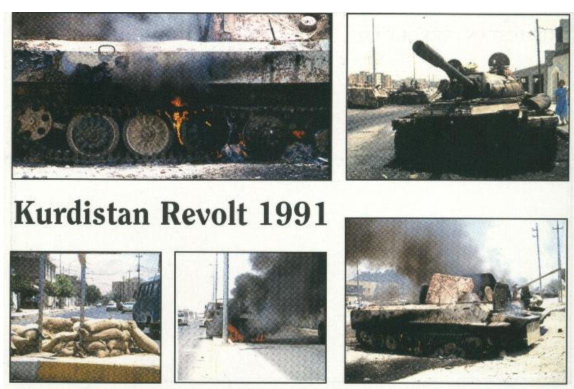

بۆمبارانی بەغداد لەلایەن ئەمریکاوە لە 17ی 1ی 1991دا دەستی پێکرد. ماوەیەک پاش ئەوە هێزە زەمینییەکانی ئەمریکا بنکەکانی گاردی کۆماریی عێراقیان هەڵتەکاند. گاڵبرێس تەلەفۆنێکی لە سەرکردەی کورد، جەلال تاڵەبانییەوە، بۆ هات، داوای دەکرد کە زانیاریی هەواڵگرییان لەسەر جووڵەی هێزە سەربازییەکانی عێراق لێوەربگرن. گاڵبرێس ئەم کارەی ڕێکیخست بە ڕادیۆکردنی ڕاپۆرتەکان لە باکوری عیراقەوە بۆ دیمەشق، پاشان بە کوردی فاکس دەکران بۆ ددانسازێک لە دیترۆیت کە ئەویش وەریدەگێڕانە سەر زمانی ئینگلیزی و دەیناردن بۆ واشنگتۆن. بەڵام گاڵبرێس هەر زوو بۆی ئاشکرا بوو کە لە بەڕێوەبەرێتی بوش کەس نییە ئەم ڕاپۆرتانە وەربگرێت. ڕاست بوو کە ئەمریکا لە شەڕدا بوو لەگەڵ عیراق، بەڵام ئەم شەڕە هەرگیز ئەمریکای ناچار نەکردبوو کە کار لەگەڵ کورددا بکات. بەرپرسانی وەزارەتی دەرەوە گاڵبرێسیان ئاگادار کردەوە، کە ئەو

زانیارییانەی کوردەکان کۆی دەکەنەوە، سوودێکی کەمیان دەبێت. کاتێک تاڵەبانی سەردانی واشنگتۆنی کرد، ئەو کارمەندە پلە نزمەی ڕازیبوو ببینێت، پێی لەسەر ئەوە داگرت کە پێویستە دیدارەکە لە باڵاخانەی وەزارەتدا نەبێت، بەڵکو دەبێت لە قاوەخانەیەکی ئەو نزیکانەدا بێت.

بەڵام لە 15ی 2ی 1991دا، سەرۆک بوش بۆ یەکەم جار باسی لە گۆڕینی ڕژێمی عێراق کرد. گوتارێکی پێشکەش کرد، کە تا ئەم ڕۆژەش کوردەکان دەتوانن وشە بە وشەی دووبارە بکەنەوە. بوش وتی: "ڕێگایەکی تر هەیە بۆ ڕاگرتنی ئەم خوێنڕشتنە، ئەویش بریتیە لەوەی سەربازە عێراقییەکان و خەڵکی عێراق کارەکە بگرنە دەستی خۆیان و سەدام حوسەینی دیکتاتۆر ناچاربکەن کە وازبهێنێت." کوردەکان هێند لە مێژبوو هەوڵی دەربازبوونیان دەدا لە عێراق، کە گوتارەکەی بوشیان وەک هاندانێک وەرگرت بۆ بەرپاکردنی شۆڕشێکی سەرتاسەریی. لە 27ی 2ی 1991دا پاش تەنها سەد کاژێر لە شەڕی زەمینیی، بوش ئاگربەستی ڕایگەیاند. لە ترسی "ڤێتنامێکی دیکە" بوش بۆچوونی جیابوو لە دانایی جێنراڵ کۆلن پاوڵ، کە "ڕاوێژکاری سەربازیی سەرۆک کۆمار" (Joint Chief of Staff)بوو، دەربارەی کۆتاییهێنان بە شەڕەکە بەر لە ئاوابوونی سەدام. عێراق بە 300.000 سەربازی ئامادەباش و 2.000 تانکەوە بەجێهێڵرا. بەڵام شیعەکانی عێراق، کە متمانەیان بە پاڵپشتی هاوپەیمانان هەبوو، هەروەها تواناکانی بەغدادیان بەکەم نرخاند، دەستیان کرد بە ڕاپەڕین لە باشوری عێراق لە 2ی 3ی 1991دا، پاشان لە 6ی 3دا، کوردەکانیش لە باکور ڕاپەڕین.

گاڵبرێس کە لەلایەن تاڵەبانییەوە ئاگادار کرابوەوە کە کوردەکان سەرهەڵدان دەکەن، گاڵبرێس مۆڵەتێکی لە کۆمیتەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی سێنات وەرگرت بۆ سەردانێکی ڕاستی دۆزینەوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. مەبەستی سەرەکیی چوون بوو بۆ ناوچە کوردییەکان تا بزانێت کە پێوستە ئەمریکا چۆن یارمەتی کوردەکان بدات. بەڵام ئەو بەشەی نیازەکەی لای خۆی هێشتەوە، چونکە دەیزانی کە سەرکارەکانی هەرگیز ڕێگەی نادەن کارێکی وا سامانک ئەنجام بدات. گاڵبرێس، کە زیاتر لە هەر ئەمریکییەک ئاگاداری درندەیی سەدام بوو، دەیزانی کە ڕووداوەکان پێشبینی ناکرێن و تووڕەیی سەدام حوسەین شایانی ترسە. ڕۆژێک پێش ئەوەی دیمەشق بەجێبهێڵێت، نامەیەکی بۆ کوڕە سیانزە ساڵانەکەی، ئەندرۆ، نووسی:

> چاوەکەم ئەندرۆ
>
> هیوادارم هەرگیز ئەم نامەیەت بەدەست نەگات، بەڵام ئەگەر بەدەستت گەیشت، چەند شتێک هەن دەمەوێت بیانزانیت.
>
> یەکەم، من چووم بۆ کوردستان چونکە بڕوام بە یارمەتیدانی ئەوانە هەیە کە کراونەتە قوربانی. کوردەکان لە ڕاپەڕیندان لەدژی ڕژێمێکی دڕندە و خەڵکەکەیان پێویستیان بە یارمەتی هەیە، لەسەروو هەموو شتێکەوە خۆراک و دەرمان. بە چوونم بۆ ئەوێ پێموابوو کە دەتوانم کۆنگرێس ڕازیبکەم بۆ دەستبەرکردنی ئەو یارمەتییە.
>
> دووەم، من زۆر داوای لێبوردن دەکەم کە ناتبیم کاتێک گەورە دەبیت. دایکت و من لێکجودا بووینەوە کاتێک تۆ کۆرپە بوویت، لەبەرئەوە بەڕاستیی من و تۆ هەرگیز خێزان نەبووین. بەڵام زۆر زۆرم خۆشدەوێیت و دەزانم کە پیاوێکی میهرەبان و چاکت لێدەردەچێت. ژیانێکی باش، بەخشندە و میهرەبان بژی.
>
> خۆشەویستیم
>
> بابە

گاڵبریس یەکەم بەشی سەفەرەکەی لەگەڵ ڕۆژنامەنووسێکی (نیوس ویک)دا بوو. هەردووک کەوتنە بەر دەستڕێژێکی گەرمی گوللە، لەکاتێکدا کە بە بەلەم لە دیجلە دەپەڕینەوە. گاڵبرێس وێنەی یەکەم چوونە ناوەوەی خەمهێنەر و ئەو وێرانکارییە بەرفراوانەی زەمینی کوردانی، بە کامیرایەکی ڤیدیۆی (Hi-8) گرت. کوردەکانی بە شادی بینی. ڕۆژی 30ی 3ی 1991 بوو، ڕاپەڕینی کوردەکان دوو هەفتە بوو درێژەی هەبوو. کۆنترۆڵی زۆربەی کوردستانی عێراقیان کردبوو. لە زاخۆ شەقامەکان جەنجاڵ بوون و بڵندگۆکان هاواریان دەکرد: "ئێمە کوردستانمان ئازاد کرد!" کوردەکان ئۆتۆمۆبیلی بەجێماوی عێراقییان ڕادەکێشا بۆ شوێنی چاککردنەوە. ئەو

دۆکیومێنت و شریتی ڤیدۆیانەیان ڕادەوەشاند، کە لە ئەرشیڤی پۆلیسی عێراقیدا گرتبوویان. لە ئاهەنگێکی ئێوارەدا لەگەڵ تاڵەبانی، گالبرێس پێشنیاری خواردنەوەی خۆشیی کرد و وتی: "سەرۆک ویدرۆ ویڵسن بەڵێنی خۆدفەرمانڕەوایی بە گەلانی جیهاندا، ڕێککەوتننامەی سیڤەریش ئەو مافەی بە کوردان بەخشی. من شادمانم کە یەکەم کارمەندی فەرمیی ئەمریکی بم لەسەر خاکێک ڕابوەستم کە کوردەکان خۆیان فەرمانڕەوایی دەکەن." بەڵام لە 6.15 خولەکی بەیانیدا گالبرێس وەئاگاهێنرایەوە و زۆر بە سانایی پێیانوت "کاتی ئەوە هاتوە بڕۆیت." سەدام ڕاپەڕینەکەی سەرکوت دەکرد.

کوردەکان پشتیان بە هاوکاریی ئەمریکا بەستبوو، هەروەها ئەو گورزەیان بەرز نرخاندبوو کە هێزە هاوپەیمانەکان لە سوپای عێراقیان وەشاندبوو. دژە هێرشێکی دڕندانەی هێزەکانی عێراق بە تانک، تۆپی قورس و فڕۆکەوە دەستی پێکرد، کۆی دانیشتوانی کوردستان ئاوارەبوون.

کاتێک مانگێک لەوەوبەر، ئەمریکا دانوستانی ئاگربەستی لەگەڵ عێراقدا کرد، پێی لەسەر قەدەغەکردنی فڕینی کۆپتەرەکانی عێراق دانەگرتبوو. سوپاسالاری ئەمریکی نۆرمان شوارسکۆڤ، دواتر وتی "ناچارکرابوو" کە ڕێگە بە فڕینی کۆپتەرەکان بدات تەنها بۆ کاری پەیوندیی و گواستنەوە. ئێستا ئەم کۆپتەرانە بوون کە ببوونە چەکی سەرەکیی بۆ کوشتاری کوردەکان لەلایەن عێراقەوە. چونکە کۆپتەرەکان کیمیابارانی کوردەکانیان کردبوو لە ساڵانی 1987 و 1988دا زۆربەی کوردەکان بەر لە دژە هێرشەکەی عێراق هەڵهاتن.

ئەگەرچی هەرێمەکەیان ناوچەیەکی دەوڵەمەند بە نەوت بوو، پاش هەشت مانگ ئابلۆقەی ئابووری و دوو مانگ شەڕ، کوردەکان بەنزینێکی کەمیان هەبوو بۆ هەڵهاتن. زۆربەی پەنابەرەکان بە ڕیزی درێژ و شەکەت بەپێ ڕێگە دوورەکانیان دەبڕی. 1.3 ملیۆن کورد ڕژانە ناو چیاکانی سەر سنوورەکانی ئێران و تورکیا. عێراقییەکان بەمەبەست گوندەکانی سەر ڕێگاکانیان بە بیلدۆزەر و داینەمایت خاپوور کردبوو، بۆ ئەوەی پەنابەرەکان پەناگەیەکیان دەستنەکەوێت تا لە ڕێگا تێیدا بحەوێنەوە. گالبرێس لەڕێگا بە پیاوێک گەیشت، کە گونییەیەک گەنمی پێبوو کە پێشتر گوومشک ژەهراوی کردبوو. ئەوە خۆراکی هەموو گوندەکەیان بوو، ئەویش هەوڵی دەدا کە ژەهرەکە لە گەنمەکە بشواتەوە.

پاش مانەوەی تەنها سیوشەش کاژێر لە "کورستانی ئازاد" گالبرێس گەڕایەوە بۆ سنووری سوریا، کە لەژێر تۆپبارانێکی سەختدا بوو. کە تۆپەکان دەیاندا بەملاولایدا، خۆی فڕێ دەدایە ناو قوڕ و گونییە خۆڵەکانەوە، کە لە قەراغ ڕووبارەکە سەنگەریان لێدروستکرابوو. لەوێوە بەلەمێکی بچکۆلە بردی بۆ سوریا. عێراقییەکان ڕۆژی دوای ئەوە خاڵی پەڕینەوەی سەر سنووریان دەست بەسەردا گرت.

ئەگەرچی گالبرێس، لەبەر ناجێگیریی کامێراکەی لە کاتی وێنەگرتنەکەیدا، گاڵتەی پێدەکرا، بەڵام وێنەکانی، کە یەکەم وێنەی شکستی ڕاپەڕینی کوردەکان بوون، لە ڕۆژی 1ی 4ی 1991دا، بوونە وێنەی لاپەڕەی یەکەمی ڕۆژنامەکانی ئەمریکا. پەنابەرە کوردەکان چەند ڕۆژێک پاش ئەوە گەیشتنە سەر سنووری تورکیا، بەڵام گالبرێس تەلەفۆنی بۆ مۆرتن ئەبرامۆویتز کرد، جێگری سکرتێری پێشووی بیرۆی هەواڵگریی و لێکۆڵینەوە، کە لەو کاتەدا باڵوێزی ئەمریکا بوو لە تورکیا، بۆ ئەوەی هۆشیاری بکاتەوە کە نزیکەی یەک ملیۆن ئاوارە بەم زوانە دەگەنە بەردەگاکەیان. لە 2ی 4دا گالبرێس یاداشتێکی چڕی بۆ سێناتۆر جۆرج میتچڵ و دانیاڵ پاتریک مۆینیهان ئامادەکرد، تیایدا ڕاپۆرتی دابوو کە کوردەکان لە بەردەم هەڕەشەی کۆکژیدان. پێدەچێت کە گرنگترین دەرهاویشتەی هەوڵە شکستخواردوەکانی ساڵی 1988ی گالبرێس بۆ سزادانی عێراق ئەوە بوبێت، کە لە ساڵی 1991دا، کاتێک کوردەکان بۆ جارێکی دیکە ڕووبەڕووی کوشتار بوونەوە، خەڵک لە واشنگتۆن لانیکەم شتێکیان دەربارەی ئەم کەمینە بەدبەختە بیستبوو. لەبەرئەوەی پێشتر دۆزی جینۆسایدی لە ساڵی 1988دا وروژاندبوو، سێناتۆر پێڵ توانایەکی زۆرتری هەبوو بۆ هۆشیارکردنەوەی هاوپەیمانان، کە ئەگەر شتێک نەکەن، کوردەکان بە تەواوەتی لەناودەبرێن. بە چوونی بۆ عیراق بەبێ مۆڵەتی سێنات، گالبرێس ڕێساکانی کۆمیتەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی سێناتی شکاندبوو. پاش ئەوەی کە لە کوردستان بینیبووی،

دەستیکرد بە گریاندنی خەڵکی تر. کارمەندەکان ڕێگەیان پێنەدەدرا کە قسە بۆ میدیا بکەن، بەڵام گالبرێس لە 1ی 4 و 4ی 4 و دووبارە لە 18ی 4دا لە بەرنامەی هێڵی شەو (Nightline)دا دەرکەوت. هاوکات بابەتێکی سەربەرگی بۆ "نیو ریپەبلیک" نووسی، دەربارەی ڕاپەڕینە شکستخواردووەکە. لە 17ی 4دا سێناتۆر مۆینیهان لە هۆڵی سێناتدا لەجیاتی گالبرێس قسەیکرد. پێی لەسەر ئەوە داگرت کە پێویستە کۆنگرێس خەڵاتی "ئەم خزمەتەی بکات کە لە سەروو هەموو ئەرک و بەرپرسیارێتییەکەوەیە." ئاماژەی بەوەدا کە کارمەندانی سێنات زۆر جار بایەخیان پێنادرێت و وتی: "ئەمە مەسەلەی بایەخدان نییە لەلای ئێمەوە. بەڵکو زۆر بەسادەیی ئەوەیە کە لە دوو سەدە یا زیاتری ڕابردوودا ئێمە کەسانی هاوشێوەی گالبرێسی لاومان نەدیوە: بێباک لە سەلامەتی و خۆشگوزەرانیی خۆی، نیگەرانی سەلامەتی و خۆشگوزەرانیی کۆی گەلێکی چەوساوەیە کە لە ئەزموونێکی تاڵدا گیرۆدەن."

تا ناوەڕاستی مانگی چوار نزیکەی 400.000 پەنابەر گەیشتبوونە سەر سنوورەکانی تورکیا، ترسی ئەوەش هەبوو کە نزکیەی نیو ملیۆنی دیکە بەڕێوەن. ئەو ناوبانگە نوێیەی گالبرێس بووە هۆی ئەوەی کە کەمتر لەجیاتی زیاتر بە تاکتیک بێت. بەرگوێی دەکەوت کە واشنگتۆن پێیوایە کە کێشەکە بەتەنها بە ڕێکخراوە مرۆییەکان چارەسەر دەکرێت. لە وەڵامی پرسیارێکدا دەربارەی ئاسایشی کوردەکان لە تورکیا، بەیکەر وەزیری دەرەوە وتی: "ئومێدی ئەوە دەکەین کە ئامادەگیی ڕێکخراوە مرۆییەکان ببێتە هۆی بەرگرتن بە سووکایەتیکردن و لەناوبردنی زیاتر لە داهاتودا." لە کۆبوونەوەیەکی ڕێکخراوە مرۆییەکاندا کە چل تا پەنجا ڕێکخراو ئامادەی بوون، گالبرێس تەقیەوە و وتی: "ئایا ئێوە پێشنیاری ئەوە دەکەن کە دەستەیەک سویدیی بێچەک لە خاڵەکانی ناندا، دەتوانن دڵنیایی پێویست بە کوردان ببەخشن کە لەو چیایانە بێنە خوارێ و ڕووبەڕووی پیاوێک ببنەوە کە سەرۆکەکەی ئێمە بە هیتلەری شوبهاندوە؟ پێموایە پێشنیارەکەی ئێوە بۆ کێشەی (ئاوشویتز) ئەوە دەبوو کە دەستەبەری ژمارەیەک کیژی سویدیی شۆرت لەبەر بکەن بۆ ئەوەی خۆراک بدەن بە جولەکەکان!" هەڵچوونەکەی بە بێدەنگی پێشوازیی لێکرا. ئەمە شێوازی باوی کارکردن نەبوو. گالبرێس پێیوترا کە زۆر هەستیارانە بە کێشەکەوە لکاوە.

بەڵام گالبرێس پێشنیاری هەبوو، دەستێوەردانی هێزە هاوپەیمانەکان، کە پشتیوانی لێدەکرا. سەرۆک وەزیرانی بریتانی جۆن مەیجەر، هانی بەڕێوەبەرێتی بوشی دەدا بۆ ئەوەی کردار بکەن. ولیام سەفایەر هێرشی کردە سەر سەرۆک کۆمار بۆ "لەدەستدانی مێشکی" و نووسی: "خەڵکی خۆشباوەڕی وەک کورد، ئێستا دەزانن کە لەوانەیە لەسەر پشتبەستنیان بە میستەر بوش بکوژرێن." بەڵام بوش هێشتا سووربوو لەسەر بۆچوونەکەی، کاردانەوەکەی بریتی بوو لە بەخشینی 10 ملیۆن دۆلار بۆ کۆمەک. کارمەندێکی باڵای کۆشکی سپی وتی: "سەد وتاری وەک ئەوەی سەفایەر ڕای جەماوەر ناگۆڕێت. سیاسەتەکەمان هیچ دەرئەنجامێکی خراپی نابێت."

بەڵام تورکیای هاوپەیمانی ئەمریکا، زۆر بە توندی نارەزایی دەربڕی. کە پێوستی بە یارمەتی ئەمریکا هەیە بۆ ڕزگاربوون لەدەست ئامادەگیی ئەو کوردە پەراگەندانە لە باشوری ڕۆژئاوای تورکیا. بەیکەر، وەزیری دەرەوە، لە 7ی 4دا بە کۆپتەر سەردانێکی سنووری تورکیای کرد و لە وەستانێکی حەڤدە خولەکیدا نزیکەی 50.000 کوردی بینی کە باوەشیان کردبوو بە چیاکاندا و گردببوونەوە. بەیکەر لە کێشەی پەیوەندیی جەماوەریی دەترسا کە هەموو دەستکەوتەکانی بەڕێوەبەرێتی بوش لە جەنگی کەنداودا هەڵبوەشێنێتەوە. هەروەها کارەساتە مرۆییەکە بزواندی. ڕۆژانە نزیکەی هەزار کورد دەمردن. بەیکەر وتی: "ئێمە ناتوانین ڕێگە بدەین ئەمە بەردەوام بێت. پێویستە شتێک بکەین، پێویستیشە دەستبەجێ بیکەین."

لە 16ی 4ی 1991دا ئەمریکا لەگەڵ هاوپەیمانەکانیدا (ئۆپەراسیۆنی دابینکردنی پەناگە)یان دەمەزراند، "بەهەشتێکی ئاسودە"یان بۆ کوردەکانی باکوری عێراق لەسەر هێڵی 36 چێ کرد. هێزە زەمینییەکانی هاوپەیمانان ئۆردوگای کۆمەکیان لە عێراق بۆ کوردەکان دامەزراند، هەروەها فرۆکە ئەمریکی، بریتانی و فەرەنسیەکان پاسەوانیی ئاسمانی ناوچەکەیان دەکرد.

دابینکردنی پەناگە، دەشێت باشترین ئاماژە بووبێت، بۆ ئەوەی کە جیهانی پاش جەنگی سارد دەتوانێت چی بکات بۆ بەرگرتن بە جینۆساید. لەژێر فەرمانددەیی جێنراڵ جۆن شالیکاشڤیڵ نزیکەی 12.000 سەربازی ئەمریکی هاوکاربوون لە پاراستنی ناوچەکە، کە بەشێک بوون لە 21.000 سەربازی سوپای زەمینیی هێزە هاوپەیمانەکان. ئەم دەستێوەردانە یەکەم دەستێوەردان بوو لە کاروباری ناوخۆی دەوڵەتێک بۆ مەبەستی مرۆیی. سوپاس بۆ هەوڵەوکانی هاوپەیمانان، کوردەکانی عێراق توانیان بگەڕێنەوە بۆ زێدی خۆیان و لەگەڵ پاراستنی فڕۆکەکانی ناتۆدا، فەرمانڕەوایی خۆیان بکەن.

ماوێتی

مافی کۆپیکردنی ئەم بەرهەمە بۆماڵپەری دەنگەکان و وەرگێڕ پارێزراوە. بۆ پەیوەندیی:

ماڵپەری دەنگەکان:
dangakan@yahoo.ca
goran@dengekan.com

وەرگێڕ:
bakhtyarkarim@hotmail.com